

Paneldiscussie

Het panel bestond uit Brigitte van der Burg (Tweede Kamerlid VVD), Herman van Gunsteren (rechtsfilosoof), Pierre Heijnen (Tweede Kamerlid PvdA), Donald Macrae (voormalig lid RRAC) en Jaap Uijlenbroek (directeur-generaal ministerie BZK). Pauline Meurs leidde het gesprek.

Risico's en de politieke praktijk

De voorzitter vraagt de Kamerleden om hun meest recente betrokkenheid bij een risico.

Heijnen: Dat ging over het gevaar dat genoemd wordt in een regionaal veiligheidsplan: bij een bosbrand op de Veluwe (op een hete dag met harde wind) kunnen niet alle mensen op tijd de campings verlaten. Ik hoorde daarvan en heb het ingevlochten in een Kamervraag, want ik probeerde er eerst wat informatie over in te winnen. Ik zou het mezelf achteraf kwalijk hebben genomen, als dit zich zou voordoen en dat ik het wel zou hebben gehoord maar er niets mee had gedaan. Als Kamerlid heb je niet het soort ondersteuning om dit soort dingen te laten uitzoeken.

Uijlenbroek: De praktijk is wel zo dat het ambtelijk op de een of andere manier opgepakt gaat worden. Maar het hoort bij de brandweer. Op het moment dat het gemeld is en het risico gewogen is door de deskundigen die daarover moeten gaan, dan zou het eigenlijk klaar moeten zijn. *Van Gunsteren:* Burgers verwachten helemaal niet dat ze tijdig geëvacueerd worden. Uit het onderzoek van Helsloot blijkt dat mensen best weten dat ze risico's lopen. *Macrae:* This is not a central government issue. It is up to the regional community

to decide what level of safety it wants, and what level of safety it is prepared to pay for, or make any adjustments. *Heijnen:* Toen ik wethouder was in Den Haag verdronk er een kind in een sloot in een Vinex-wijk. De gemeenschap vond toen dat de gemeente hekken moest zetten rondom de sloten. Dat hebben wij uiteindelijk niet gedaan, omdat ouders en de omgeving zelf moeten letten op kinderen.

Van der Burg: Laatst had ik een debat over de horeca, dat te maken had met campings in buitengebieden. Het vervangen van wasbakken duurt 5 à 10 jaar vanwege speciale bestemmingsplannen voor het buitengebied. Ik heb de minister gevraagd om vervangingen vergoed te maken. We houden onnodig vast aan wetgeving die vaststelt dat ook daar allemaal vergoedingen voor nodig zijn. Hetzelfde met bouwen. De burger wordt niet toevertrouwd dat die zelf een stukje aanbouwt, want dan krijg je ruzie met de burens en daarom gaat de overheid daar ingrijpen. Veiligheid, gezondheid en dergelijke moet je goed regelen als overheid, maar niet elk detail.

Waarom zijn er teveel regels?

Vanuit de zaal komt de vraag hoe het komt dat Kamerleden vinden dat er teveel regels zijn, terwijl die mede door henzelf tot stand zijn gekomen.

Van der Burg: Burgers spreken Kamerleden aan op risico's. Dan is het heel makkelijk om te zeggen: we gaan maatregelen nemen. Het heeft er ook mee te maken dat **het een makkelijke manier is om publiciteit te halen**. Sommigen zijn daar gevoeliger voor dan anderen, maar zo werkt het mechanisme natuurlijk wel. Daarom is het zo belangrijk om heel goed te kijken, als er een nieuwe regel komt: wat zijn de effecten?

Op onderwerpen waar wij het eens zijn, bijvoorbeeld op ICT werken Kamerleden heel goed samen vanuit die gedachte. Maar bij politiek gevoelige onderwerpen lukt dat niet.

Van Gunsteren: Nu klagen we over teveel regels. Als ik een telefoonboek heb klaag ik er ook niet over dat ik teveel nummers heb, zolang ze maar alfabetisch geordend zijn. Het probleem is eerder dat regels te los van elkaar

Brigitte van der Burg

staan, zonder systeem of ordening. Er zou eigenlijk sprake moeten zijn van een normaal gedragspatroon en dat je niet teveel met regels te maken hebt. Ik kan als burger niet op al jullie prikkels reageren, daar heb ik het veel te druk mee. Ik moet gewoon leven.

Heijnen: Ik vind dat het teveel over de rol van de politiek alleen gaat. Toen vijf balkons in Maastricht neerstortten in 2006, verordonneerde het ministerie van VROM dat gemeenten in het hele land de balkons moesten inspecteren. En precies hetzelfde toen vorig jaar de gevelplaten van een flatgebouw in Den Haag naar beneden kwamen.

Dit moet je in een breder maatschappelijk klimaat bezien. Ten eerste de **toegenomen welvaart**. We kunnen alles krijgen, maar dat maakt ook dat we alles willen hebben als het gaat om veiligheid en het uitbannen van risico's. Ten tweede zijn **burgers teveel in de positie van consument** ten opzichte van de overheid terechtgekomen en te weinig als medeverantwoordelijke. In dat klimaat functioneert de volksvertegenwoordiging, want de politiek is niet anders dan de samenleving.

Hoe doorbeek je deze patronen?

De voorzitter vraagt waar nu eigenlijk de ventielen of de hefboomen zitten om deze patronen te veranderen.

Van der Burg: Ik vind dat wij ook heel goed moeten **nadenken over welke prikkels wij in wetgeving leggen**. Nu is het vaak zo als iets fout gaat of als er wachtlijsten zijn,

dan wordt bij de politiek aan de bel getrokken en dan wordt er geld bij gestopt. Terwijl dat misschien niet nodig is als het een kwestie van beter organiseren is. En soms zou het zelfs beter zijn om juist extra geld te geven aan een organisatie die geen wachtlijsten heeft.

In het voorbeeld van de balkons zou het beter zijn als er een strenge sanctie is voor de aannemer die zo'n fout balkon heeft geïnstalleerd. Dat is een veel gerichtere maatregel die ook niet alle goedwillenden opzadelt met onnodig werk.

Van Gunsteren: Het Italiaanse woord **risicare betekent eerder 'durf' dan 'risico'**. Het omgaan met een onzekere toekomst heeft in de 17^e en 18^e eeuw een enorme stimulans gekregen door het denken in termen van waarschijnlijkheden, door mensen als Pascal en Bernoulli. Dat heeft een enorm bevrijdende werking gehad: je ging de wereldzeeën over, je kon je verzekeren. Dus een risico riep toen vooral de vraag op: wanneer ga je deze dingen ondernemen, wanneer niet en wat zijn de kansen op een bepaalde afloop? Terwijl bij de overheid tegenwoordig opvalt dat het heel erg defensief is geworden. Je mag nooit meer in gevaar zitten.

Het bedrijfsleven heeft beseft dat je niet alles kunt voorzien, dus dat je mensen meer armslag moet geven in combinatie met strikte verantwoording. Maar bij de overheid heeft verantwoording geleid tot nog voorzichtiger zijn, zodat je niet gepakt kunt worden. Dat vind ik

V.l.n.r.: Jaap Uijenbroek, Donald Macrae, Pierre Heijnen, Brigitte van der Burg, Herman van Gunsteren en Pauline Meurs

een verlies. Pierre Heijnen noemde de welvaart. Inderdaad zijn we een beetje verwend. Verwend zijn heeft ook zijn eigen problemen. Je moet niet doen of je onder een bezetting leeft terwijl die er niet is, dat is misplaatste heldhaftigheid. De grootste rampen zijn niet geweest in het Botlek-gebied, maar liggen bij het individu dat is omgebracht (Van Gogh) en in de feest-sfeer, in Enschede en Volendam. Bij het feesten willen we ook uit de ban springen en dingen doen die niet mogen. Dat is een teken van een betrekkelijk welvarende, verwende samenleving. Zoals Hans Boutellier zei: het individu wil graag bungeejumpen en de overheid moet zorgen dat het veilig gebeurt.

Het is wel zo dat onze hersens er niet op zijn ingesteld om in redelijkheid met gevaar te kunnen omgaan. Dat zei Alex Brenninkmeijer vanochtend ook. Mensen denken bij het spelen dat wanneer het balletje tien keer op rood is geweest, dat hij dan op zwart moet komen. Ik heb zelf in de oorlog in een brand gezeten waar ook doden waren door 'friendly fire'. Ik ben altijd een beetje bang daarvoor en ik ben heel dankbaar voor de brandweer. Toen ik ergens ging wonen vroeg ik of ik een ontsnappingsroute moest aanleggen. 'Nee meneer, blijf gewoon zitten. Als er brand is dan komen wij u halen.' Dat vind ik dan fijn. Of dat dan klopt, weet ik niet.

De rol van ambtenaren

Uijlenbroek: De oplossing van vandaag is het probleem van morgen. Het probleem van vandaag is dus de oplossing van gisteren. De veiligheid in Nederland is de laatste decennia gigantisch toegenomen, maar het stelsel is tot op zekere hoogte doorgeschoten. Dat blijkt in discussies waar veiligheid en privacy botsen. Nu zie je, en daar levert deze conferentie ook een bijdrage aan, dat er een tegenreactie komt. **De tegenreactie is: accepteer risico's, geef handelingsperspectief voor als je met een incident geconfronteerd wordt.** De brandweer komt je halen als je huis in brand staat: dat lijkt me een handelingsperspectief waar je rustig van wordt. En durf te erkennen dat de kans erin zit dat het een keer fout kan gaan, maar leg dat incident niet bij die ene burger en laat hem niet met zijn probleem zitten. Die corrigerende beweging zal leiden tot meer acceptatie dat dingen weleens fout kunnen gaan. Dat is iets waar ambtelijk, maar ik denk ook politiek, naartoe gewerkt wordt. Dit is een proces van heel veel jaren.

Meurs: Wordt de minister voorzien van informatie, strategieën en tactieken die vooral erop gericht zijn om dat risico te vermijden? Dan zou ook daar dat mechanisme doorbroken moeten worden.

Jaap Uijlenbroek

Uijlenbroek: Ambtelijk probeer je je minister zo goed mogelijk beslagen ten ijs te laten komen. Als er een gevangenis op Schiphol in brand vliegt met een heleboel slachtoffers en de politiek vraagt hoe het zit met de andere gevangenissen, dan kun je ook niet anders. Dat mechanisme bestaat gewoon. **De vraag is: hoe houd je dat beheersbaar.** Daar zitten heel veel maatvoeringsmogelijkheden in. Deze discussies over risico's helpen om daarmee om te gaan.

Meurs: Bij de Schipholbrand zie je dat de brandveiligheidsnormen in al die gevangenissen enorm zijn opgeschroefd en dat daar enorme kosten zijn gemaakt. Zijn we bezig met de maatregelen van nu om de oorlog van gisteren te winnen? Zitten daar nog mogelijkheden van demping? **Of is er geen andere mogelijkheid dan om er generiek beleid op te maken?**

Uijlenbroek: Na zo'n groot incident krijg je ook een grote impuls. Voordat die weer genormaliseerd is duurt het ook vrij lang. Een voorbeeld is de vuurwerkcramp, een groot incident dat tot veel aanvullende regelgeving heeft geleid. Het resultaat was dat er bij een vuurwerkspektakel – gechargeerd gezegd – meer inspecteurs stonden van verschillende inspectiediensten dan toeschouwers. Dat is helemaal doorgeschoten. Dat is ook erkend en dat is inmiddels wel weer genormaliseerd, maar dat duurt een tijd. De oplossing van vandaag is het probleem van morgen. Op macroniveau zie je toch dat we gaan corrigeren hoe we met risico's omgaan.

Van Gunsteren: Ik vond de uitspraak laatst van minister Ter Horst, dat veiligheid boven vrijheid gaat, zo

categorisch. Het is een variant op wat wij vroeger zeiden: liever rood dan dood.

Wij spreken van incidenten. Iedereen rijdt wel auto hier: dan sla je een keer rechtsaf en dan heb je toch die fietser niet gezien. Je kunt niet zeggen wanneer je hem doodrijdt: we weten dat het kan gebeuren en nu is het toevallig gebeurd. Het incident moet je erkennen en zeggen dat het allemaal verschrikkelijk is. Men vraagt altijd: wat wil je eraan doen, maar soms kun je daar niets aan doen. Er is een boel onrecht in de wereld dat je moet blijven waarnemen, maar waar je niet meteen een mening over hoeft te hebben.

Pierre Heijnen

Macrae: If you ask people: do you want safety? They'll say: yes, we want safety. But if you give them a balance: which do you want, what are you going to pay for? Then they will make a balanced decision. So maybe we need to give the public more respect in asking these questions.

I think there's a huge amount in saying that today's solution is tomorrow's problem, but that goes a lot further than just mismanagement. That's just our incapacity to learn from experience.

Slotopmerkingen van de politici

Heijnen: Het vermijden van incidenten hangt erg af van de maatschappelijke impact. De uitspraak 'veiligheid gaat boven vrijheid' kan ik begrijpen in de context van terrorisme en het ontwrichtende effect daarvan op de samenleving. Wel is er naar mijn smaak veel teveel wet- en regelgeving gekomen om terroristische

incidenten uit te sluiten. Misschien als we gewend zijn aan terrorisme zoals we gewend zijn aan weersalarmeren of overstromingen, dat we het dan gaan nuanceren, maar zover zijn we nog niet.

Ik kan me voorstellen dat we indien een incident zich heeft voorgedaan en wij als politiek, Kamer en kabinet, de neiging hebben om daar nieuwe wet- en regelgeving op los te laten, dat we dan een toets maken die te maken heeft met dat incident. Dus niet vanuit een invalshoek van lastendruk en bureaucratie, maar echt vanuit het willen leren van dat incident. Dat is wat nu nog ontbreekt in onze manier van doen. ***Daar zou ik wel voor willen pleiten. Dat het dus een normale gang van zaken wordt: er is een incident, we overwegen om maatregelen erop los te laten, maar alvorens we dat doen proberen we met elkaar na te denken of dat niet een nieuwe ramp oproept.***

Van der Burg: Ik denk dat je moet passen met het aantal toetsen. Het is uiteindelijk het lef van de bewindspersoon om te zeggen: tot hier en niet verder.

Sommige dingen kunnen wij niet zelf regelen. Daar mag je van de overheid ook verwachten dat zij voor ons een goede zaak doet, uiteraard met een afweging van de kosten en de risico's. Maar ik ben er tegen dat de overheid zich steeds is gaan uitbreiden. Bij sommige dingen kun je ook tegen burgers zeggen: sorry, maar dat moeten jullie zelf regelen

Het is wel scheef dat we werkelijk op elk detail zitten van verkeersveiligheid – hoe belangrijk dat ook is. Maar als ik dan kijk naar de ziekenhuizen en als ik de cijfers hoor over onnodige medische missers, daar wordt helemaal niet over gepraat, want daar is kennelijk niet zo'n openheid over. We zouden beter in verhouding die afweging kunnen maken over waar we onze capaciteit inzetten.

Meurs: De discussie die we door de dag heen hebben gevoerd ging vaak over de vraag: wie doet wat en wat hoort bij wie. Als je iets overneemt van de ander, ontnem je hem de mogelijkheid om zijn eigen afweging te maken. Voor dat mechanisme, de gevolgen en de bijeffecten moeten we waakzaam zijn. Het is dan weer een politieke beslissing om te bezien waar, hoe en hoever dat gaat.